

По-долу, при Френа, ще се запознаемъ по-обстойно съ значението на ибн-Фодлана, откритието на когото означава една важна дата въ историята на нашия прѣдмѣтъ, на туй мѣсто ще се задоволимъ само съ указание на Фодлановитѣ понятия за *езика* на волжскитѣ българи.

Ибн-Даста (Абу-Али Ахмедъ ибн-Омартъ, писалъ около 30-тѣ години на X. вѣкъ подиръ Р. Хр.), авторъ на една „*Книга на драгоценнитѣ съкровища*“, стана особено извѣстенъ чрезъ публикациитѣ на Д-ръ Рieu и Д. А. Хвольсона, който издаде въ Ж. М. Н. Пр. 1867, дек. часть отъ ръкописа му въ руски прѣводъ и коментаръ. Споредъ руския издатель ибн-Даста има много по-голяма важность дору отъ ибн-Фодлана, защото е писалъ по-рано отъ него (913—914). Справедливо биде показано обаче отъ Гаркани, че тая хипотеза не е възможна. Напротивъ, ибн-Даста, който никога не е билъ въ България, е ималъ подъ ръка записката на *оисида* ибн-Фодлана, когото копира, като разбирава често пѣкон неговии показания.¹⁾

Масуди (Абул-Хасанъ Али ибн-Хусеинъ) принадлежи също като ибн-Фодлана и ибн-Даста на X. вѣкъ (+ 956). По своята енциклопедична ученость той надминава далечъ своитѣ съврѣмenniци. Неговитѣ пътешествия се простиратъ отъ Испания до Китай, отъ Цейлонъ до Каспийското море. Отъ него притежаваме повече отъ 20 съчинения, пѣкон отъ които състоятъ отъ 20—30 тома. Най-интересниятъ му за насъ трудъ е: „*Златнитѣ лъкове и руднитѣ на драгоценнитѣ камени*“, съкращение отъ други двѣ съчинения.²⁾

Истахри (Абу-Исхакъ ал-Истахри ал-Фарси, около половината на X. вѣкъ). За тоя авторъ дълго време сѣдѣстваха най-невѣрни свѣдѣния. Пѣкон (Хамакеръ и Айленбрукъ) го смѣтаха за тъждественъ съ ибн-Хордадбе, а Узели го смѣсва съ по-младия му съврѣмenniкъ ибн-Хаукала въ слѣдствие на това, че послѣдниятъ собственно прѣработва и разширява труда на Истахри: „*Книга на климатитѣ*“.³⁾

Ибн-Хаукаль (Абул-Басимъ Мухамедъ, писалъ около 976.—7. год. под. Р. Хр.), родомъ отъ Багдадъ, пътешествувалъ дълго време за да поправи своитѣ търговски работи. Плодъ на тия пътешествия е съчинението му „*Книга на пѣтищата и царствата*“, която е, както казахме, второ поправено и допълнено издание на Истахриевата „*Книга на климатитѣ*“.⁴⁾

Въ по-ново време пѣкон ориенталисти, напр. Хвольсонъ и Гаркани, прѣдполагатъ, че както ибн-Хаукаль, така и Истахри сѣж са ползували отъ единъ по-старъ арабски географъ, когото Хаукаль прѣдава изцѣло, а Истахри — въ съкратенъ видъ. Тоя общъ образецъ ще е билъ *ел-*

колки, не изважда *калансувата* си, не я показва, до като не излизе царятъ, тогава я надѣва пакъ. *Гаркани*, о. с. р. 91. Прѣводъ на цѣлата ибн-Фодланова записка дава *Политрохъ Нейсесъ* въ спис. *Ученишки Другаръ*. Год. II. 15. сент. 1899. кн. I. Волжскитѣ българи. Истор. очеркъ р. 5—8. Ср. и *Саадинъ* год. II., 1880. р. 155—156. за происхожд. на българитѣ.

¹⁾ Гаркани *op. cit.* р. 261.

²⁾ Ср. на литературата Крымскій, *Энцикл. словарь*, XVIII. 776.

³⁾ The oriental geography of Ebn Haukal, an Arabian Traveller of the Tenth Century, transl. by Sir William Ouseley, London 1800. 4. За литерат. вж. Крымскій, о. с. XIII. 463.

⁴⁾ За отношениата на Хаукала къмъ Истахри вж. Гаркани р. 215 и 216. Тукъ и за прѣдполагания общъ изворъ и на двамата.